

Informe FEDAIA Fracàs escolar a Catalunya

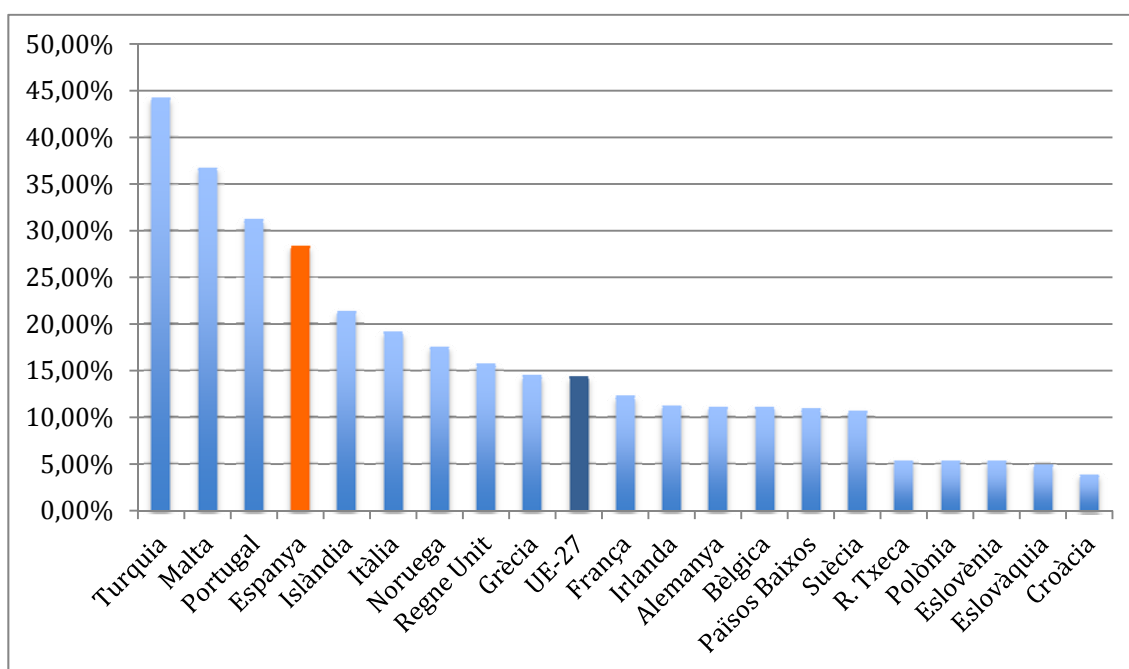

**Federació d'Entitats d'Atenció i d'Educació a la
Infància i a l'Adolescència FEDAIA**

Febrer de 2012

Presentació

Cada any, milers d'estudiants a Catalunya i Espanya s'enfronten al problema del fracàs escolar que afecta a un terç dels joves que es troben en edat de completar els seus estudis obligatoris. Aquesta xifra no ha canviat substancialment des de 1995 i se situa, segons les últimes estimacions, en el 29% dels alumnes, el doble que la mitjana europea.

Fracàs escolar a la Unió Europea (UE). Font: Eurostat

Encara que normalment s'entén per fracàs escolar la impossibilitat d'aconseguir el títol màxim d'educació obligatòria, actualment el de graduat en ESO, des de la FEDAIA volem anar un xic més enllà en la definició. Entenem que l'abandó escolar és la culminació d'un procés de desafecció i desvinculació progressiva de l'alumne amb l'entorn escolar que pot tenir els seus orígens en causes diverses i múltiples.

Una anàlisi de les dades del Ministeri d'Educació espanyol, així com d'altres estudis recents que han abordat el problema del fracàs escolar, revelen que aquest comença en l'educació primària: als 10 anys, un de cada deu nens no està en el curs que li correspon per edat, cosa que marcarà la resta del seu itinerari educatiu. Altres factors determinants que condicionen el risc de fracàs escolar són el nivell socioeducatiu dels pares, l'origen ètnic i el sexe dels alumnes.

Així, els nois presenten taxes més elevades de fracàs escolar que les noies. Mentre un 41% dels alumnes barons es troba en risc de fracàs escolar als 15 anys, només un 29% de les seves companyes està en aquesta mateixa situació. Una cosa similar ocorre amb els alumnes immigrants que presenten un 55% de risc de fracàs enfront del 34% dels nadius.

Respecte a l'ocupació i el nivell socioeducatiu dels pares, els percentatges són molt reveladors de la situació. Mentre els fills de pares sense estudis presenten un risc de fracàs escolar de 63%, els qui han nascut en una llar on els progenitors tenen estudis primaris és de 41% i en els que tenen estudis universitaris aquesta xifra es redueix al 20%. Quant a l'origen social, els adolescents de classe treballadora presenten un 45% de risc de fracàs escolar enfront del 23% dels fills de les famílies de classe mitjana.

Conscients de la gravetat de la situació i del fet que sota el paraigua de la FEDAIA es troben agrupades la majoria de les entitats que a Catalunya presten serveis destinats a combatre el fracàs escolar (UECs¹, PQPIs², Escoles Taller³ i cicles formatius, entre altres), va néixer la idea de crear un grup de treball que donés lloc a un informe amb reflexions i propostes entorn d'aquesta problemàtica.

Aquest document és fruit de diversos mesos de treball i busca avançar en la recerca de solucions per a combatre el fracàs escolar de forma efectiva, creant un discurs comú i consensuat entre els professionals que atenen a la infància i l'adolescència en risc d'exclusió social a Catalunya.

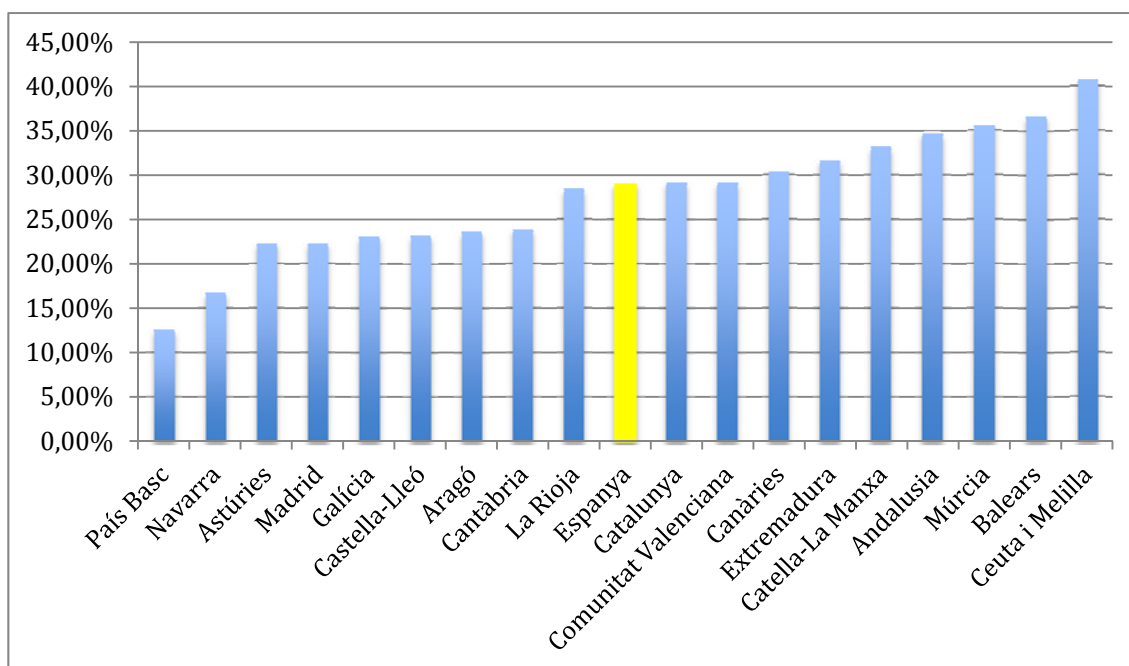
Encara que en la seva elaboració han participat 28 entitats membres de la FEDAIA, cosa que ho fa suficientment representatiu de la realitat que es viu a Catalunya, creiem que el diagnòstic i les propostes de solució són extrapolables a tot el territori espanyol on la situació és similar i on la mitjana de fracàs escolar se situa exactament en els nivells catalans: 29%.

¹ Unitats d'Escolarització Compartida (UECs). És un recurs destinat a alumnes menors de 16 anys que ofereix la possibilitat de cursar de forma alternativa l'Educació Superior Obligatòria (ESO) en un grup reduït d'alumnes amb un currículum flexible i rebent al mateix temps una formació prelaboral.

² Programes de Qualificació Professional Inicial (PQPIs). Estan destinats a alumnes que finalitzen l'etapa d'Educació Superior Obligatòria (ESO) sense haver obtingut el títol de graduat i que tenen més de 16 anys.

³ Programes de formació i inserció laboral amb una durada de dos anys dirigits a joves d'entre 16 i 24 anys que es troben en atur.

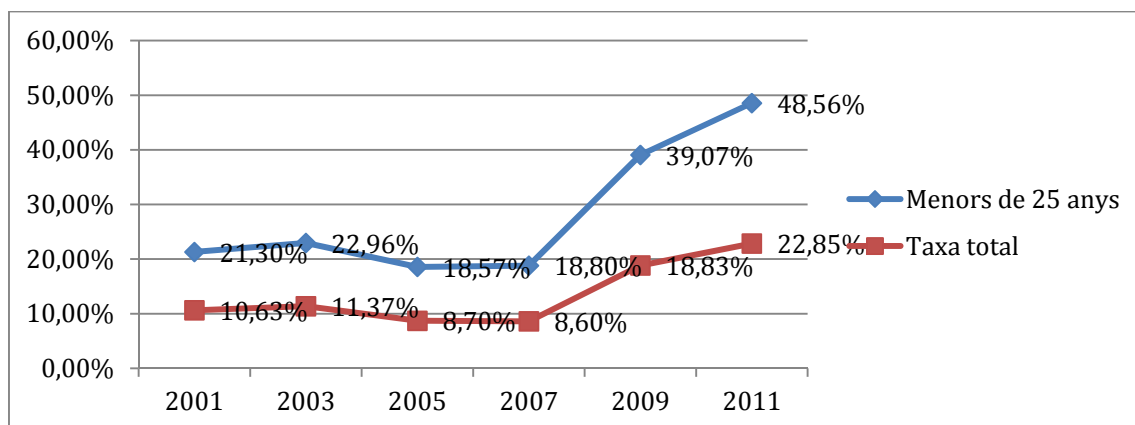
Abandó després de l'educació obligatòria per comunitats en 2010

Font: Encuesta de Población Activa (EPA) amb metodologia Eurostat

La redacció final d'aquest document coincideix en el temps amb les crides fetes a Espanya tant per l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament (OCDE), encarregada de redactar el prestigiós informe PISA, com per la Comissió Europea, per a prendre mesures urgents per a combatre el fracàs escolar. No només pel problema que representa en si mateix sinó perquè condiciona totalment la solució d'un altre igualment greu, l'atur juvenil, que se situa en aquests moments en nivells entorn del 48%, el que en termes pràctics significa que la meitat dels nostres joves no troba una ocupació.

Taxa d'atur juvenil a Espanya

Font: Instituto Nacional de Estadística (INE)

El futur d'Europa depèn en gran mesura de la seva joventut i aquesta és la raó que una de les iniciatives emblemàtiques de l'Estratègia Europa 2020 posi l'accent en la necessitat de millorar la qualitat i l'equitat en l'educació i la formació. Reduir dràsticament l'abandó escolar prematur és una inversió clau no només per al futur de cada jove sinó per a la prosperitat futura i la cohesió social de la Unió Europea (UE) en general.

És una forma també de contribuir a trencar el cicle de la pobresa, que condueix a l'exclusió social a tants joves que, com a conseqüència del fracàs escolar, augmenten el seu risc d'atur, es veuen condemnats a ocupacions més precàries i redueixen les possibilitats que els seus fills tinguin èxit en els estudis.

Encara que tendim a pensar que la solució del fracàs escolar és una cosa que competeix només a l'Administració, a la FEDAIA creiem que és responsabilitat de tots. Les autoritats polítiques són les que tenen l'obligació en major mesura de prendre la iniciativa però és tota la societat la que ha d'implicar-se en la solució.

Les empreses han de col·laborar facilitant els programes de formació pre laboral i la inserció dels joves que han caigut del sistema tradicional. Els educadors han de pensar fórmules perquè el reforç escolar sigui més efectiu i els pares han de comprometre's més amb l'educació dels seus fills. Tots podem aportar el nostre gra de sorra per a garantir un futur millor als adolescents i joves més vulnerables de la nostra societat.

Anàlisi de la situació

Quins són les causes que determinen l'abandó escolar a Catalunya? Encara que les respostes a aquesta pregunta són variades i molta vegades complexes, les 28 entitats que van participar en la redacció d'aquest informe coincideixen en algunes variables que són determinants a l'hora que un adolescent acabi o no l'Educació Superior Obligatòria (ESO).

- Problemes d'adaptació psicosocial i d'aprenentatge
- Ausentismo escolar previ
- Mobilitat i desarrelament en el territori
- Incorporació tardana a la escola, en el cas dels immigrants
- Mancada de flexibilitat del sistema escolar
- Falta de confiança en el futur

1) A pesar que **la decisió d'abandonar la escola es pren** normalment en l'adolescència, s'ha gestat molt abans, **en l'educació primària**. El sistema no aborda adequadament els problemes d'aprenentatge que sorgeixen en aquesta etapa i no dóna suficient rellevància al paper que juga la família per a evitar el fracàs escolar. La falta d'un sistema preventiu eficaç i coordinat entre la família i la escola té com resultat que els problemes s'aguditzin i sigui molt més difícil solucionar-los en l'educació secundària.

2) En l'actual context de crisi econòmica es detecten a més dificultats que són conseqüència directa de la **falta de recursos per part de les famílies**: els nens no disposen de material escolar complementari, no participen en activitats extraescolares que són fonamentals per al seu desenvolupament i no reben la suficient atenció per part dels seus pares que es troben superats per la inestabilitat econòmica.

3) Els adolescents amb problemes d'aprenentatge arriben així a l'educació secundària amb una motxilla sobre les seves esquenes i **no troben** en aquesta etapa **motivació per a solucionar les seves manques** ni opcions de continuïtat a l'Educació Superior Obligatòria (ESO) si tenen currículums adaptats.

4) Els recursos alternatius per a cursar l'ESO tampoc no funcionen de manera eficient: els adolescents **arriben a les Unitats d'Escolarització Compartida, les UECs, encasellats** i és difícil trencar amb la imatge que tenen de si mateixos. Molts d'ells

necessiten a més recursos de salut mental que no sempre estan disponibles.

5) Els Programes de Qualificació Professional Inicial (**PQPIs**) tampoc no donen els fruits desitjats. **La doble dependència** que tenen respecte al Departament d'Educació i al Departament d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya **provoca descoordinació**, ja que els dos departaments tenen objectius i finançament diferents.

6) Molts d'aquests programes **no s'ocupen de la situació personal dels joves**, només de l'acadèmica, en circumstància que el que necessiten aquests alumnes és atenció personal per a poder promocionar-se.

7) El nombre de **PQPIs i Cicles Formatius de Grau Mitjà és insuficient**. La demanda ha crescut per la creixent dificultat dels joves per a accedir al món laboral. Manca flexibilitat de part d'aquests programes per a adaptar-se i evitar que els joves es quedin sense una alternativa.

8) Un problema addicional és la **precarietat del finançament d'aquest model educatiu**, que fa difícil mantenir els equips de professionals, un aspecte fonamental per a aconseguir l'èxit en la promoció dels alumnes. El suport econòmic és també escàs per a preparar als joves a les proves d'accés a Cicles Formatius de Grau Mitjà, tallers prelaborals i proves d'accés a l'ESO, entre altres.

9) **Separació excessiva entre el món educatiu i formatiu i el món social**, cosa que impedeix generar propostes conjuntes que ajudin a superar el problema. Impera el determinisme en el món social, oblidant que una intervenció ben feta, encara que arribi tard, sempre és positiva.

10) **L'impacte de la crisi financera està provocant una crisi social** que repercutirà en el model tant d'educació com d'intervenció en els pròxims anys.

II) Propostes de millora

1) Actuar de forma preventiva en l'educació primària abordant de forma integral les situacions de risc i garantint que els alumnes adquireixin competències bàsiques:

- Creant mecanismes de traspàs de la informació entre l'educació primària i la secundària i habilitant professionals per a acompanyar als adolescents en aquest procés
- Implementant plans de xoc per a lluitar contra l'absentisme escolar treballant coordinadament amb les famílies i l'escola
- Desenvolupant plans especials d'intervenció que incideixin en tots els cicles dirigits per figures professionals que generin vincles amb els adolescents
- Reconeixent i potenciant les accions que ja funcionen i el treball de les entitats del sector

2) Reforçar el treball amb les famílies vinculant-les i fent-les participar en l'educació dels seus fills:

- Creant espais complementaris als propis centres educatius tals com Escoles de Pares i tallers de mediació entre pares i fills
- Potenciant el treball amb les famílies que ja està sent promogut a través dels plans d'entorn i per les entitats repartides al llarg del territori

3) Promoure l'atenció personalitzada i aprofundir en la recerca d'estratègies de diversificació dels currículums que permetin garantir l'èxit de les intervencions:

- Augmentant el temps de dedicació dels professors a les tutories i dotant al sistema de recursos per a l'atenció dels alumnes amb necessitats especials de forma individualitzada
- Creant cursos "pont" per a adolescents i joves amb adaptacions curriculars que incideixin en les mancances específiques de cada alumne
- Possibilitant experiències pre-laborals directes que permetin aplicar els coneixements adquirits

- Exportant experiències existents, com els itineraris personalitzats i els tallers d'iniciació prelaboral, a entorns educatius més formals
- Garantint la presència d'Educadors Socials en els Instituts d'Educació Secundària (IES) i implementant una formació específica sobre les temàtiques que estan en el llindar de l'educació formal i l'educació social
- Incorporant psicòlegs als equips professionals. Moltes vegades el problema acadèmic es deu als problemes que viu l'adolescent dintre del nucli familiar o en la seva vida personal
- Atorgant als professionals que treballen en UECs i PQPIs el mateix estatus que els que estan integrats en l'educació formal

4) Facilitar una segona oportunitat a tots els alumnes que possibilitin el seu retorn al sistema educatiu formal:

- Elaborant una adaptació curricular per als joves que tornen als Instituts d'Educació Superior (IES) i possibilitant que els alumnes que ja tinguin l'ESO, puguin ingressar en els Programes de Qualificació Professional Inicial (PQPIs)
- Respectant les particularitats dels adolescents i joves en situació de risc
- Incrementant els recursos per a preparar als adolescents i joves a les proves d'accés al Cicle Formatiu de Grau Mitjà (CFGM) i el nombre de places d'aquest recurs
- Incorporant el 4t d'ESO professionalitzador, tal com proposa la Llei d'Educació, cosa que permetria diversificar l'oferta i facilitar el treball d'aquells centres que imparteixen ambdues coses, ESO i PQPI
- Facilitant el pas des del Cicle Formatiu de Grau Mitjà (CFGM) al Cicle Formatiu de Grau Superior (CFGS) per a millorar la qualificació i la preparació dels joves que accedeixen a aquest recurs
- Creant places suficients per a tots els joves que suspenen l'ESO i oferint un ampli ventall de possibilitats. És imprescindible ampliar el nombre de Programes de Qualificació Professional Inicial (PQPIs) adaptant-los als canvis socials i al model productiu
- Creant a llarg termini un sistema d'avaluació adaptat i que potenciï la figura del referent escolar, una peça clau en la prevenció

5) Promoure el treball en xarxa i impulsar el treball conjunt entre les entitats, el Departament d'Ensenyament, les empreses i els Serveis Socials per a unificar objectius i optimitzar els esforços i recursos disponibles:

- Impulsant jornades de treball conjuntes i grups de treball interdepartamentals dintre de les diferents administracions que permetin unificar objectius i impulsar bones pràctiques i experiències de treball comunitari que ja s'estan desenvolupant al llarg del territori
- Elaborant un catàleg de propostes metodològiques de treball en xarxa adequades per a afrontar el fracàs escolar i a llarg termini implementar un model consensuat d'intervenció
- Promovent els Plans Educatius d'Entorn (PEE), com eix vertebrador del treball en xarxa, dotant-los de pressupost i concebant-los com un projecte més enllà del reforç escolar ja que poden ser una eina efectiva per a promoure la cohesió social
- Sensibilitzant a les empreses sobre la necessitat de donar una oportunitat a aquests joves i als centres educatius formals sobre quin és el treball que fan recursos com les Unitats d'Escolarització Compartida (UECs) i els Programes de qualificació Professional Inicial (PQPIs)
- Dissenyant metodologies conjuntes i currículums adaptats a les necessitats dels joves i adolescents però també del mercat laboral

III) Entitats participants en l'informe

Associació "in via"
Associació Educativa Vall del Terri
Associació Esplai l'Esquitx
Casa Sant Josep
Casal dels Infants
Centre de Formació i Prevenció
CIJCA
DRECERA
EDUVIC
Fundació ADSIS
Fundació Catalana de l'Esplai
Fundació Centre Obert Joan Salvador Gavina
Fundació Comtal
Fundació Germina
Fundació Gressol - Projecte Home
Fundació Main
Fundació Marianao
Fundació Natzareth
Fundació Parlament
Fundació Pere Tarrés
Fundació Privada Resilis
Germans Maristes de l'Ensenyament
Grupo Unión
INTRESS
Ludoteca Margarida Bedós
Salesians Sant Jordi - Plataformes d'Educació Social
SUARA
Ventijol

Coordinació: Paco Estellés

Direcció: Sònia Martínez

Redacció i organització: Carme Antó, Daniel de Juan, Marta Vilella y Beatriz Silva.

Més informació:

FEDAIA

c/Caballero 79, 1er B, 08014, Barcelona

Tel. 933367265 – 9333359891

fedaia@fedaia.org; comunicacio@fedaia.org

Fonts externes

-Datos y Cifras. Curso escolar 2011-2012. Ministerio de Educación de España

-Abordar el abandono escolar prematuro: una contribución clave a la agenda Europa 2020. Comisión Europea. 21.1.2011

-Fracàs i abandonament escolar a Espanya. Mariano Fernández Enguita, Luis Mena Martínez y Jaime Riviere Gómez. Col·lecció Estudis Socials. Núm. 29. Obra Social Fundació "la Caixa"

-Informe al Parlament 2010. Síndic de Greugues de Catalunya. Febrer de 2011.